

Heşimova, T. (2024). Bağımsızlık dönemi Özbek şiirinde millî konular, *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 255-270.

BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ ÖZBEK ŞİİRİNDE MİLLÎ KONULAR

Terane HEŞİMOVA*

Öz: Sovyetlerin dağılmasından sonra oluşan bağımsızlık dönemi Özbek şiiri konu ve içerik, toplumsal, millî-ideolojik açıdan büyük önem arz etmektedir. Edebiyatın özgürleştiği, millî konuların öne çıktığı bağımsızlık döneminin şiiri, ayrılıkta birkaç önemli konu üzerinden şekillenmiştir. Millî birliği sağlamak, millî duyguları güçlendirmek, halkı bilinçlendirme ve millî amaçlar için harekete geçen bağımsızlık dönemi Özbek şairleri özgürlük, vatan, millet, tarih, ulusal-kültürel, birlik gibi öncelikli konuları şiirlerinin ana muhtevasına dönüştürdüler. Özbek şairleri halkının aydınlanması, Türk dünyasına kaynaşmaları için millî duygulara hitab ederek şiirlerinde vatanseverlik ahlakını, Türk dünyasının birlik ve beraberliğini, birleştirici çatı kavramını, Türkistanlılığı, ortak kültürü sergilemekte. Bu dönemden itibaren özbek şairleri kendi vatandaşlarına devlet ve millet ruhunu aşlamak amacıyla Özbek milliyetçiliği, Turancılık konularında millî duyguları uyandıracak pek çok şiir, manzumeler kaleme aldılar. Bu doğrultuda makalede bağımsızlık dönemi Özbek şiirinde millî konularda kaleme alınan şiirler incelenmektedir. Makalede Özbek kadın şairleri H. Hudayberdiyeva, F. Afröz, G. Corayeva, H. Babomuradova gibi vatansever şairlerin milletinin, halkının tarihini, millî varlığını, atalarının izlerini, kültürünü, yurtseverlik, vatanseverlik ahlakını şiirlerinin ana mahiyetine, gayesine dönüştürmesinden bahsolunur. Bununla beraber Özbek halkının cesur millî şairleri R. Parfi'nin, E. Vahidov'un, M. Gencebay'ın, D. Hasan'ın şiir sanatında bütün Türk boylarının bir çatı altında birleşmelerini, birliğini, Türk milletinin eski gücüne dönmesini konu edinen birçok şiirler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: : Yeni dönem Özbek şiiri, millî-ideolojik, vatanseverlik, milletseverlik, kadın şairler

UZBEK POETRY OF THE INDEPENDENCE PERIOD; EVALUATION IN TERMS OF NATIONAL ISSUES

Abstract: The Uzbek poetry of the independence period that emerged after the collapse of the Soviets is a great importance in terms of subject and content, social, national-ideological aspects. The poetry of the independence period, when literature became free and national issues came to the fore was shaped by several important issues in the separation. Uzbek poets of the independence period, who took action to ensure national unity, strengthen national feelings, raise public awareness and for national purposes, transformed priority issues such as freedom, homeland, nation, history, national-cultural, unity into the main content of their poems. Uzbek poets addressed national feelings in order to enlighten their people and integrate them with the Turkish world, and displayed the ethics of patriotism, the unity and solidarity of the Turkish world, the concept of a unifying roof, Turkistan, and common culture in their poems. From this period onwards, Uzbek poets wrote many poems and verses that would awaken national feelings on the

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, tarana_nur@yahoo.com.tr

 ORCID ID 0000-0001-6823-037X

subjects of Uzbek nationalism and Turanism in order to instill the spirit of state and nation in their citizens. In this context, the article examines poems written on national subjects in Uzbek poetry during the independence period.

The article discusses how patriotic poets such as Uzbek women poets H. Hidayberdiyeva, F. Afroz, G. Corayeva, H. Babomuradova transformed the history of their nation and people, their national existence, traces of their ancestors, culture, patriotism, and patriotic morality into the main essence and purpose of their poems. In addition, many poems by the brave national poets of the Uzbek people such as R. Parfi, E. Vahidof, M. Gencebay, and D. Hasan, who dealt with the unification and unity of all Turkish tribes under one roof and the return of the Turkish nation to its former power, are examined.

Keywords: *New era Uzbek poetry, national ideological, Patriotism, Nationalism, Women Poets*

Giriş

Medeniyetlerin buluştuğu Özbekistan halkının tarihi Türk tarihinin en eski dönemlerinden başlar. Gerek Dünya medeniyetine katkılarıyla, gerekse tarih sahnesinde zengin kültürü ve sanatıyla özgün yeri olan Özbek halkının geçtiği tarihsel gelişim yolları, mücadeleleri, yaşamları edebiyatlarına ve şiirlerine yansımıştır. Özbek halkının zengin sözlü edebiyatı, ortaçağ şiirinin gücü ve edebi-tarihi zenginliği nedeniyle olağanüstüdür. Büyük düşünür, devlet adamı Ali Şîr Nevaî'nin ilk Türkçe "Hamse"yi yazmış olması, Özbek edebiyatının tarihi önemini göstermeye yeterlidir. Türkçeyi yetersiz görmelerini eleştirenlere karşılık olarak Türkçeyi edebî dil olarak kullanan Ali Şîr Nevaî ana dili hakkında şiirler ve bu gibi görüşlerini Muhakemet'ül Lugateyn'de kaleme almıştır.

Çağatay Edebiyatıyla temellenmiş olan günümüz Özbek edebiyatı, bağımsızlık edebiyatı adlandırılır. Başka deyişle söylersek, nitekim bu deyiş tüm Sovyetlerin çöküşünün ardından bağımsızlıklarını kazanmış Türk halkları için söylenebilir, bu dönem özgürlük dönemi edebiyatı da adlandırılır. Bağımsızlık döneminde Özbek edebiyatı, Sovyetlerin uzun süreli baskısından, yasaklarından tamamen kurtulmuş, özgürlüğüne kavuşmuş, rahat bir nefes alarak millî kimliğine, tarihi köklerine bağlı bir edebiyat olmuştur. Bağımsızlık dönemi Özbek şiiri konu, içerik, toplumsal, millî-ideolojik gibi açılardan büyük önem arz etmektedir. Özbek edebiyatının marifetçilik dönemi olarak adlanan aydınlanma döneminde, halkın eğitilmesi, geçmişine, millî kimliğine sahip çıkılması, birlik ve beraberliği kazanması için nasıl çaba harcandıysa, bağımsızlık dönemi Özbek edebiyatı, şiiri de aynı çabayı göstermiştir. Bağımsızlık sonrası Özbek edebiyatının kendine özgün özellikleri vardır ki, gerçekçiliği yansıtmayı başlıca özellik olarak algılaya biliriz. Sahte, övgü içerikli şiirler değil, içtenlikle, gerçeklere dayanarak kaleme alınmış sanat örneklerine yer verilmiştir. Şair ve yazarların sanatsal bakış açısı, sanatsal tefekkürleri değişmiş, okuyucusunun millî açıdan bilinçlenmesine, aydınlanmasına, millî tarihini yeniden öğrenmesine gayret etmek gibi gerçekçi değişimler, eylemler dönemin edebiyatının temel özelliklerine dönüşmüştür. Marufjon Yoldaşev, Sovyet döneminde yasaklanan yazarların eserlerini yeniden tetkik edilmesi ve yayımlanması, özellikle Ceditçi yazarların eserleri ve hayat hikâyeleri arşivlerden gün ışığına çıkarılmasını, bilimsel çalışmaların yapılmasını bağımsızlık dönemi Özbek edebiyatının özgürlüğün edebiyata yansması olarak değerlendirir (2020, s. 81). Bu dönemden itibaren Sovyetlerin milletinin tarihinden yocketmek istedikleri A. Çolpan, M. Behbudi, A. Fıtrat, A. Kadiri ve diğer Ceditçi yazarların da kitapları yayımlanmaya başlamıştır. Bağımsızlık yıllarında özbek çocuk edebiyatında da değişim ve gelişmeler gerçekleşmiş, bağımsızlık, millî kimlik bilinci, yeni geleceğin inşası gibi konulara geniş yer verilmiştir. “Bağımsızlık dönemi çocuk şiirinde ana dili bilincine sahip olmak, vatan toprağını korumak, üretmek topluma katkı sağlamak, Özbek toplumsal hayatının vazgeçilmez unsuru olan aile kurumuna sahip çıkmak, bayrak, özgürlük, misafirperverlik, akıl ve bilimin önderliğinde aydınlık bir gelecek yaratmak, millî ve manevi değerleri yüceltmek, tabiat sevgisi gibi konular bu dönem şairlerinin dilinde sıkça işlenmiştir” (Tuglaç, Solmaz, 2021, s. 377). Aynı zamanda

bağımsızlık döneminde Özbek çocuk edebiyatında 20 yüzyılın başlarından günümüze kadar olan şiirler yayımlanmış, bununla birlikte üzerine araştırmalar yapılmıştır.

Edebiyatın özgürleştiği, millî konuların öne çıktığı bağımsızlık döneminin şiiri, birkaç önemli konu üzerinden şekillenmiştir. Toplumda millî duyguları güçlendirmek, halkının aydınlanması için bilinçli sanat aracılığıyla harekete geçen bağımsızlık dönemi Özbek şairleri özgürlük, vatan, millet, tarih, ulusal-kültürel, birlik konularını şiirlerinin ana muhtevasına dönüştürdüler. İsmi geçen temel temalardan türetilen alt konuların içerisinde anne, kadın konusu bağımsızlık dönemi Özbek şiirinin önemli konularından birine dönüşmüştür. Aslında bu konular Sovyetler esaretinde bile filizlenmiştir, tekçe 20. yüzyılda birkaç kez millî konuların şiire yansması, aydın katliamlarına, yasaklara, tutuklanmalara sebep olmuştur. Ardından 20. yüzyılın 60'lı yıllarında bazen açık, bazen de üstü kapalı şekilde millî konular şiire yansımaya başlamıştır.

Sovyetlerin ardından bağımsızlığını elde etmiş Özbek halkının millî şairlerinden Gülçöhre Nurihayeva, Aman Matcan, Dedehan Hasan, Muhammed Salih, Muhammed Ali, Hasiyet Babamurodova, Azim Süyün, Usman Azimov, Abdulvali Kutbiddin, Şövket Rahman, Nurali Kabul, Erkin Azam, Hurşid Devran, Tahir Kahhar, Mirza Gencebay, Töre Mirza, Kutlkbike Rahimbeyova, Maksud Beycan ve Azam Öktem, Halime Hidayberdiyeva, Muhammed Yusuf, Fahriyar gibi şairler duygularını, hayallerini, ülkenin refahına yönelik düşüncelerini daha net, daha gerçekçi bir dille yansıtmaya başladılar. Bağımsızlık dönemi şiirinde Özbek millî kimliğinin inşasında merkezi roller üstlenmiş tarihi kahramanların, şanı dünyada duyulmuş liderlerin yeniden canlandırılması da Özbek kimliğinin yeniden tanımlanmasında önemli rol oynamıştır. Yukarıda adı geçen Özbek şairleri Amir Timur, Babür, Ali Şir Nevaî, Mirza Ulug Bey gibi tarihi şahsiyetlerin hayatlarını, sanatlarını, mücadele yollarını betimleyerek millî gurur sembolüne dönüştürdüler. Bununla birlikte Özbekçenin edebî ve kültürel önemini, ulusal örf ve adetlerin, geleneksel kültürel unsurların, toprağa, doğaya bağlılık duygusunun şiire yansması sonucunda Özbek halkının millî varlığının yaşatılması, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması, bağımsızlık dönemi Özbek edebiyatının millî yönde yeniden doğuşunun göstergeleridir.

Bağımsız Özbekistan şairleri, yıllardır ruhlarında yaşattıkları bağımsız vatan sevgisini, vatanın kutsallığını, millet sevgisini, Türklük bilincini etkili bir şekilde dile getirmiş oldular. Tarihi sanat gelenekleriyle şiirler yazan yeni kuşak şairleri, özellikle de marifetçilik (Aydınlanma) dönemi edebiyatının şairlerinin gelenekleri temelinde, tarihsel anlatım üslubuyla yeni özgür düşüncelerini şiire yansıtarak, bağımsızlığı, özgürlüğü, yeni dönemin taleplerini şiire taşıdılar. Şüphesiz Özbek halkının millî şairleri bağımsızlığın en büyük kazanç olduğunu herkesten daha iyi anlamışlardır. Çünkü Sovyet döneminde köleliğin sancıları içinde yaratmaya başlayan kalem sahipleriydiler, çocuklukları bastırılmıştı, gençlikleri ise 60'lı yılların yasakları içinde geçmişti. 70'li yıllarda yetişen şairler, 80'li yıllarda daha çok şiirler yayımlamış ve daha çok tanınmıştır. Özbek edebî muhitinde bu şairler için "boyası kurumadan okunan şairler" ifadesini kullanılır. Çünkü 20. yüzyılın ikinci yarısında hayatın ve edebiyatın farklı dönem ve evrelerini yaşayan, yaşam ve yaratıcılıkta deneyim kazanan bu şairler, halkın dilini şiir diline, ruhunu ise şiirlerinin ruhuna dönüştürmeyi başarmışlardır. Şair adaletin ve hakikatin habercisi ve savunucusudur. Akıntıya karşı çıkan, kendine özgü fikirleriyle arkasındaki kitleyi, toplumu yönlendirebilen, mayası isyanla yoğrulmuş bir liderdir. Bundan dolayı bağımsızlık dönemi Özbek şairleri onlarca yıldır düşüncelerinde besledikleri vatana, millete ve şanlı tarihlerine ilişkin millî kimlik düşüncelerini yansıtmakla yeni dönem şiirini özgürlüğe kavuşturmuşlardır. Bu doğrultuda bağımsızlık sonrası Özbek şiiri millî değerler, millî benlik konuları üzerine şekillenmiştir.

1. Bağımsızlık Dönemi Özbek Kadın Şairlerinin Sanatında Millî Konular

1.1 Özbek Şairi Halime Hudayberdiyeva Şiirinde Vatanseverlik Ahlâkı

Bağımsızlık sonrası Özbek edebiyatında vatan-millet konularında şiirler yazan pek çok kadın şair bilinmektedir. Halime Hudayberdiyeva, Farida Afröz, Gülçehra Corayeva, Hosiyat Babomuradova, Aydın Hacıyeva ve diğer şairler milletin, halkının tarihini, millî varlığını, atalarının izlerini, kültürünü, yurtseverlik, vatanseverlik ahlâkını şiirlerinin ana gayesine dönüştüren kadın şairlerdir.

Ülkesinde bağımsızlık döneminin en iyi kadın şairlerinden biri Halime Hudayberdiyeva'dır. Şiirleri dillerde dolaşan, halkının ruhunu, düşüncesini ve tarihini şiirle anlatabilen halk şairi Halime Hudayberdiyeva, "1948 yılında Sirdarya bölgesinin Bayavut ilçesinde doğdu. 1972 yılında Taşkent Üniversitesi Gazetecilik Fakültesi'nden mezun oldu. "İlk Aşk" (1968), "Beyaz Elmalar" (1973), "Çimen" (1974), "Eğik Dağlarım" (1976), "Güneş Dede" (1977), "Sıcak Kar" (1979), "Vefa" (1983), "Kutsal Kadın" (1987), "Kalbimin Ağrı Noktaları" (1991), "Aşağılık Otları" (1993), "Bu Günlere Ulaşanlar Var" (1994), "Yoldayım" (2005) ve diğer şiir kitapları yayımlandı. Şairin sanatında tercüme faaliyeti özel bir yer tutar. T. Minnullin'in "Alla" adlı oyunu, şairin yetkin tercümesinde Özbek Ulusal Drama Tiyatrosu sahnesinde sahnelenmiştir (Hudayberdiyeva, İmlar.uz). Halime Hudayberdiyeva'nın vatan, özgürlük, millî kurtuluş motifli şiirleri sanatının temelini oluşturmaktadır ve bu şiirler içerik bakımından kapsamlıdır. Daha 80'lerde Halime Hudayberdiyeva'nın kendi ana diline adanmış birçok şiirleri vardır ki, o bu şiirleri baskıların, yasakların içerisinde kaleme almıştır. Bağımsızlık döneminde H. Hudayberdiyeva'nın şiirlerinde özgürlüğün halkın kaderindeki rolü ve bağımsızlığın ülkenin yarınlarını aydınlatacağı umutları yankılandı. Özbek edebiyatı eleştirmeni Azad Şerafeddinov, Halime Hudayberdiyeva'nın eserlerinin Özbek halkı için büyük önemini şöyle ifade ediyor: "Halime'nin şiirleri bizi uyanık olmaya, vicdanımızı uyandırmaya, kayıtsızlığı, kötülüğü bedenlerimizden uzaklaştırmaya çağırıyor" (Şerif, 2013, s. 93). Diğer bir değerlendirmesinde Serafeddinov Hudayberdiyeva'nın sanatını hakkında "Halime Hudayberdiyeva kabiliyeti ve imkânları fazlaca kısıtlı şartlarda edebiyata girdi ve türlü türlü iç ve dış engelleri yenerek mertçe şiirler yazdı. Hatta onun sanatkarlığı bağımsızlık günlerini yakınlaştıran amillerden biridir" (Öztürk, 2018, s. 36) yazıyor. Tohtasin Halalov ise Hudayberdiyeva'nın şairliği hakkında - Halime, Özbek kadın şiirciliğinde beklenmeyen bir olaydır. Ne zamandır bu sanat deryasında sükûnet hüküm sürmekteydi. Halime bu alanda fırtına gibi çığır açarak geldi ve büyük şiir deryalarında boy gösterdi" (Öztürk, 2018, s. 37) yazıyor.

"Biz millî bağımsızlığa kavuştuk. Şükür, ama sadece şükür ederek yaşamak yeter mi?" (Öztürk, 2018, s. 15) söyleyen, ruhu isyanla dolup taşan Hudayberdiyeva, bağımsızlığın ilk yıllarında özgürlük, vatan, millet, Türk birliği, Turan gibi millî konuları şiirlerinin ana temasına dönüştürdü. Halime Hudayberdiyeva, "Hurluk Oti" (Özgürlük Ateşi) adlı şiirinde Özbek halkının manevi, kültürel gelişiminde ve halkın ulusal kimliğinin algılanmasında bağımsızlığın önemli bir rol oynadığını ifade eder. Bağımsızlığın temel koşullarından olan ana dilini gözünün nuru olarak betimler:

Elim, seni mute körsäm.
Közdän qaläy, közüm küysin
Demä, undä ne deyürsän
Sözden qaläy, sözim küysin.
Til bolmäsä ar, iman til.
Til bolmäsä därd ü qan til.
Tilim degän sezim küysin

Elim seni hor görürsem
Gözden kalan, gözüm yansın,
Deme bana ne diyorsun,
Sözden kalan sözüüm yansın.
Dil olmazsa ar, iman dil
Dil olmazsa derdi kan dil

Dilim deyen sözüm yansın (Özbay, 1995, s. 153).

Daha bağımsızlığın ilk yıllarında 1993 yılında Halime Hudayberdiyeva Abdürrauf Fitrat, Hüseyin Cavit, Rauf Parfi gibi Türk evladlarının sanatsal geleneklerine dayanarak “Turan” şiirini kaleme alır. Özbek halkının iftihar, modernist edebiyat insanı, demokratik görüş ve düşüncelerinden dolayı Sovyetlerin aydınlar katliamının kurbanı olmuş Abdürrauf Fitrat’ın “*Turklikning mukaddas o‘chog‘ i Turon.*” görüşüne dayanarak yazıyor:

Turklikning mukaddas o‘chog‘ i Turon.

Abdurauf Fitrat

O‘ngimda ruhimga o‘q otgan fikr,
Ko‘nglimga bir yorug‘ cho‘g‘ otgan fikr.
Uyqumda qonimni uyg‘ otgan fikr:
«Turklikning muqaddas o‘chog‘ i Turon»

Ruhumda alevlenen bir düşünce,
Kalbimde parlak renkli düşünce.
Uykumda kanımı uyandıran düşünce:
"Türklüğün Kutsal Ocağı Turan"

Shukur, xun uyg‘ otdi qaytadan qonni,
Arslon bolalari qaytadan yondi.
Yovlar ololmagay endi Turonni
Bugun, tik arslonlarning tog‘ i Turon!

Şükür ki, uyandırdı kaynayan kanı,
Aslan çocukları yine çoşdular.
Daha Turanı ala bilmezler
Bugün, sarp Aslanların dağı Turan
(Hudayberdiyeva, 2024, İlmlar.uz)

Türklüğün kutsal ocağı Turan ellerine kocaman sevdası uykusunda bile şairin kanını uyandırır. “Turan kalbimin sesidir, ihtiyacıdır, kapanmayan yarasıdır” diyen Hudayberdiyeva siyasal ve kültürel kavram olan Turanı arslanların, yani Türklerin dayanacak dağı gibi betimlendirmektedir. Şair kudretli Türk kanını taşıdığı için, atalarının ona miras bıraktığı millî kimliği, şanlı tarihi gelecek kuşaklara aktarmak için kendini sorumluluk sahibi olarak hissediyor. Halime Hudayberdiyeva “Hayatta kendini bilmekten, damarlarında kimin kanının aktığını bilmekten mühüm bilim yoktur (Öztürk, 2018, s. 33) diyor ve vatana, millete, atalarının tarihi, kültürel miraslarına sevgisinin kutsallığına inanıyor.

Pek çok milletten farklı olarak ailenin önemi ve kadının toplumdaki yeri ve rolü Türk milletinin aile ve toplum kavramında önem taşımaktadır. Yüzyıllar boyunca kadına yönelik kutsal yaklaşım, değerlendirme kuşkusuz yaşamın sözle vücut bulmuş hali olan edebiyat ve şiire de yansımıştır. Kadına verilen değer ailenin, toplumun, insanlığın kalkınmasına olanak sağlaması Türk halklarının millî edebiyatında her zaman en önemli konulardan biri olarak güncelliğini korumuştur. Sovyetler döneminde aydın katliamının kurbanı olmuş ünlü Azerbaycan şairi Hüseyin Cavid: "Kadın! ey mühterem enisi beşer! Sensiz öksüz kalırdı cinsi beşer", yahut "Kadın gülerse bu ıssız mühitimiz gelecek, sürüklenen beşeriyet kadınlı yükselecek" diye yazıyordu (Cavid, 2020, s. 1). Kadın konusu bağımsızlık sonrası Özbek edebiyatının önde gelen konularındandır. Kadının manevî gelişiminin toplumun ve dünyanın genel düzeninde en önemli faktör olarak gösterilmesi, kadına ve anneye verilen değer toplumun kültürel ve ahlaki yönden gelişimini koşullandırmış olması şiire yansımaktaydı. Anne sevgisi, vatan, toprak sevgisi kadar doğaldır. Anne sevgisi, vatan sevgisi aynı şekilde ahlakta iyiliği, ruhda sevgiyi meydana getirir. Ana Vatan dediğimiz bu kutsal kavramsa bitmeyen bir sevda, manevî değerdir.

Halime Hudayberdiyeva da selefleri gibi şiirlerinde kadının, annenin manevî gelişimini vatanın, toplumun ilerlemesiyle karakterize eder. Özbek kadınlarının hayallerini ve özlemlerini dile getiren şair, samimi insan duygularını ve erdemlerini - sevgi ve sadakat,

nezaket, merhamet, doğallık ve dürüstlük gibi insancıl özellikleri betimler. Eserlerinde kadın ve anne imgelerinin tekrarsız yönlerini ortaya çıkarmaya çalışan şairin düşüncesindeki kadın, ülkenin bu günü ve geleceğidir, sağlıklı ve çok yönlü gençler yetiştiren mucizevi bir güçtür. Halime Hidayberdiyeva bu bakış açısıyla Özbek kadınlarının düşüncelerini ve iç deneyimlerini canlı bir şekilde anlatır ve çağdaşlarında kadınlara karşı saygı ve sevgi duygularını geliştirmeye çalışır. Hidayberdiyeva'nın, fedakarlığın sembolü olan kadının toplumda olağanüstü rolünün halkın ve milletin kalkınmasının önünü açtığına dair görüşleri şiirlerine yansımış, kadının manevi ve toplumda yükselişi şiirinin ana gayesine dönüşmüştür. Bu doğrultuda Hidayberdiyeva'nın sanatında önemli konulardan olan kadın, kadının ailede, toplumda, milletin kaderinde rolü gibi konular içerisinde millî-ideolojik bağlamda değerlendirebiliriz. Çünkü şairin sanatında kadın imgesi milletin, halkın, vatanın kalkınmasına, geleneksel Türk aile yapısının tanıtımına, Türk milletine ait ahlâki değerlerin korunmasına hizmet etmektedir. Diğer açıdan Halime Hidayberdiyeva erkeklerle omuz omuza vatanını koruyacak, vatanına karşı çıkanları mağlup edecek kadar cesurdur. O kadar cesur ki ülkesi için elinden geleni yapmaya manevi gücü yeter ve bu gücünü, vatandaş sorumluluğunu vatan konulu şiirlerinde yansıtmaktadır.

Yélkem halkım yéلكesige tégib turmâğı
üçün,

Omuzlarım halkımın omuzlarına yaslamak
için

Bâşım halkım köلكesige égib turmâğı
üçün,

Başımın halkımın gölgesine eğilmesi için

Unge karşı nime kélse yéngib turmâğı
üçün,

Ona karşı gelenleri yenip durmak için

Yapa bileceğim her işe hazırım

Menden kay iş lâzım bolsa, Berçesige
tayıârman

(Hidayberdiyeva, 2024, İlmlar.uz).

Cesur Özbek şairi "Omuzlarımı milletime yaslamak, milletimin önünde başımı eğmek, milletime karşı çıkanları yenebilmek için her şeye hazırım"-söyleyerek mücadelecî ruhunun çarpıntılarını dile getirmektedir. Kadın annedir, kadın abladır, kardeşdir, hiçbir kadın savaşı istemez, kadınlar bütün dönemlerde kanlar dökülmesinden yana değildir. Halime Hidayberdiyeva'nın sanatında dünya çocuklarını kucaklayabilecek bir kadının tüm duyguları, sevgisi, şefkati, merhameti, annelik duyguları dile getirilmektedir. "Bu şiirlerde ilk olarak Sovyet rejiminin baskısının ve zulmünün ağırlığından yorulan bir kız çocuğunun güvenilir ve şefkatli bir liman olan anneye sığınma psikolojisinin etkili olduğunu söyleyebiliriz"(Öztürk, 2018, s. 33)

H. Hidayberdiyeva'nın "Bular vatan kâruvulları" (Bunlar Anavatanın Koruyucularıdır), "Hüda degen memleketni" (Allah'ın Söylediği Ülke), "Uluğ kun kelmağda" (Büyük Gün Geliyor), "Yangi yıl câmin bilan ishğ" (Yılbaşı Bardağını Sevgiyle Doldurun) gibi şiirleri Özbek halkının tarihi millî-manevi geleneklerini, köklerinden kopmama yollarını anlatan, birlik ve beraberliğini dile getiren, bağımsızlık dönemi şiirlerinin değerli örnekleridir. Onun hüznü, lirik şiirleri bile vatan kaygısıyla doludur. Doğayı lirik kahramanına dönüştüren şair, perişan baharı vatanın kaderiyle özdeşleştirir. Sonuçta "Pınarlar soyuldu" düşünceleri Türk dünyasının geleceğine umut ve güvenle doluyor. Şair, ruhunun gücünü Türk'ün gücünden aldığı ve çok güçlü olduğunu beyan eder. Bu manevi gücüyle doğadan daha güçlü olduğunu "Türk, Turan'ın saltanatını bana ver" çağrısıyla ifade eder:

Baharlarım telaşlarda talan oldu,
Elim kolum yandı, ağılarım türkü oldu.

Yazım yetişmiş ahu-feğan, nale oldu
Şimdi bu hür türkülerimi güzüme ver.
Soyuya soyuya buzlamıştır yüreklerim,
Eriyir, söz açmakda sözlüklerim.
Getse dönmez getmiş giden olanlarım,
Türk, Turanı şahlandıрмаğı bana ver (Babahan, İbrahimova, 2013, s. 94).

Halime Hidayberdiyeva'nın bu şiiri Türklüğünü idrak edenlerin, Türk milletinin evlatlarının ruhlarının ihtiyacı, gönüllerinin dilekleridir. Görüldüğü gibi, özbek kızı halkının ve milletinin kalkınması için ruhunu ve hayatını mücadele kalkanına dönüştürmeye hazırdır.

1.2 Bağımsızlık Dönemi Özbek Kadın Şairlerin Sanatında Vatanın Kutsallığı

Bağımsızlık dönemi Özbek kadın şairlerinden Farida Butayeva (Farida Afruz), 1956 yılında Özbekistan'ın Kukon şehrinde doğdu. 1986'da "Kırk kokilliğim", (Kırk yaşım) 1992'de "İztirob kuylağı" (Izdırap şarkısı), 1994'te "Tünler", (Geceler) 1999'da "Kuzim manım" (Kızım benim), 2001'de "Kendimden kendime", 2004'te "Uşşok" (Uşşak) ve 2006'da "Tasbix" (Tesbih) (Мухаммедова, 2016, s. 67) şiir kitapları yayımlandı. Çeşitli konularda şiirler yazan şairin manevi dünyasının zenginliği, söz ve fikir zenginliğine dönüşerek şiirsel örneklerin oluşmasına yol açmıştır. Dünyanın yaşam yükünü taşımanın tüm yollarının felsefi ve şiirsel özünü görmek, anlamak isteyen şairin şiirlerinin özü vatan sevgisinden oluşmaktadır. Şair, kendine sorduğu soruların cevabını şiir dilinde ararken bile vatanın bir zerresi olarak sorumlulukla yaklaştığı ilk kişi kendisidir. Farida Afroz'un şiirleri cesurdur, cesurca samimi ve samimiyetinde sorumluluğu her an hiss olunmaktadır:

Vatan,
Bayroqni bir bora üpolqanim yük,
Künqlimni, mexrimni tükolqanim yük,
Va lekin, va lekin, va lekin, ammo,
Jonimsan, jonimda bir oxsan Vatan!
Biror bor uruşda katnaşolmadim,
Xali bir duşmaninq kakşatolmadim
Jaxonda heç yurtqa üxşatolmadim,
Küzlarim nurisan, karoğcan Vatan!

Vatan, bayrağı bir kez dalgalandırmak
yüktür,
Hayatımı kaybetmenin yükünü taşıyorum
Ve ama, ve ama, ve ama, ama,
Sen benim ruhumsun, ruhumda birsin,
vatan!
Bir kere savaşa katılamadım,
Henüz düşman edinemedim
Dünyadaki hiçbir ülkeyle kıyaslayamadım.
Gözümün nurusun, sevgili vatan
(Heşimova, 2019, s. 156).

Vatanını yeri doldurulamaz bir sevgiyle seven şairin, göz nuru kadar değerli, göz nuru kadar gerekli olduğunu dile getirdiği Vatan hiçbir yabancı ülkeyle kıyaslanmaz olan dokunulmazlığın simgesidir:

Omadning üzi sensin, sensin panox,
Ne ajab, boshimda toju qox kulox,
Labda qox tabassum, qox büğizda ox,
Tomirim titratqan titroksan Vatan!

Uğurun kendisi sensin kendisi
Başımın tacı Vatan
Dudakta tabassum, nefesimde ok
Damarlarımda titreyen duygusan Vatan
(Heşimova, 2019, s.157).

Farida Butayeva, 20 kıtalık "Vatan" kasidesinde "Gerçekten seni anlatan bir şiiri bitirmek acıdır" diyerek ruhundaki vatan imgesinin kelimelerin, ifadelerin ötesinde olduğunu

ifade ederek, vatana olan sevginin sözlerle, resimlerle, türkülerle anlatılamaz olduğunu betimlendirmektedir:

Tuğrisi sen xakta şeir bitmok azob
Kirk beş yıl inqrandim jimjit, beitoob,
Poyinqqa yikildim çeçakday ıu tob
Soçlarım qullatqan bir oksan Vatan!

Doğrusu sen hakta şiiir yazmak zor
Kirk beş yıl önce sessizce, çığlık attım,
Bir çocuk gibi ayaklarımın üstüne düştüm
Saçlarıma düşen bir aksın Vatan
(Heşimova, 2019, s.157).

Farida Butayeva, millî-manevi değerleri, gelenekleri, aileyi, ruhsal ve zihinsel durumların yansımasını, dünyaya açılan sanatsal düşüncelerini ele alırken her kelimesini bir Özbek kızının dilinden söyler gibi kaleme alarak millî kimliğini ön plana çıkarır. Derin fikir ve içerik barındıran mısraların özbek kızına mahsusluğunu ifade eder. Bu şiirimsi yöntemiyle de Farida Butayeva her şiirinde vatan imajını oluşturmayı başarır:

Ayolni sev,
Ayolga yelbor,
Ming bir kecha ertaklarini ayt,
Alpomiş`lar tuğ`ilib beradi

Kadını sev
Kadına yelken aç.
Bin bir gece masalarımı anlat
Alpamılar doğub töresin (Heşimova, 2019,
s. 159).

Bağımsızlık Dönemi Özbek şiirinin kadın şairlerinden Hasiyet Babomurodova vatanın kutsallığını, geçilmez yol, alınmaz kale olduğunu “Vatan Yeganedir” şiiriyle ifade eder:

Derler şirin sözning gedaları köp
Yanıb turgen közning adaları köp
Yurtlar bar, hattaki hudaları köp
Vatan yegânadır, Vatan bittedir

Derler tatlı sözün köleleri çok,
Yanıp duran gözün edaları çok,
Yurtlar var hatta Tanrıları çok,
Vatan yegânedir, Vatan bir tanedir
(Söylenmez, Ateş, 2020, s. 146).

Şair Gulçehra Corayeva`nın kaleminde ise vatanın kalkınma yolu birleşmekten, Türk halklarının aynı amaca, aynı hedefe doğru birleşmesinden geçtiğini dile getirir. “Birleşgen Ozar” adlı şiirinde şair vatanına, milletine olan sevgisini, Turan aşkını, geleceğe olan umutlarını böyle şiirselleştirir:

İlham birleş, imkan birleş, insan birleş,

Maksad birleş, metleb birleş, vijdan birleş.

Büyük devlet yolu birdir, iyman birleş,

Kuvvat birleş, kudret birleş,

Turan birleş!

İlham bir olsun, imkân birleş, insan birleş,

Amaçlar birleş, istek birleş, vicdan birleş.

Büyük devletin yolu birdir, iman birleş

Kuvvetler bir olsun, kudret bir olsun,

Turan birleş! (Yoldaşev, 2020, s. 85).

2. Bağımsızlık Dönemi Özbek Şiirinde Türk Birliği ve Türkistan

Türk Birliği, Turan, Türkistan gibi Türk yurtlarına, Türklerin topraklarına sevgiyle yazılmış şiirler genel olarak bağımsızlık dönemi Özbek şiirinin ana muhtevasını oluşturmaktadır. Özbek şiirinin tarihsel gelişim aşamalarında "Türkistan" konusu her zaman gündemde olmuştur. Türkistan konulu, aynı isimli ve aynı motifli şiirler sayıca çok, muhteva bakımından kapsamlı, şekil bakımından ise çeşitlidir. Rauf Parfi'nin, Erkin Vahidov'un, Halime Hudayberdiyeva, Mirza Gencebay, Dedehan Hasan ve pek çok Özbek şairinin kaleminde Türkistan ataların ayak bastığı kutsal topraklar, tarihin onur dolu sayfaları, tarihsel mirastır, Turancılık gibi büyük birliğe giden yolun, büyük vatan olmanın şiirimsi haritasıdır. Bağımsız Özbekistan'ın tanınmış şairlerinden Azim Süyün, Muhammed Yusuf, Dedehan Hasan, Mirza Gencebay, Hosiyet Babomurodova Türkistan, Turan, Türk birliği konularında kaleme aldıkları şiirlerinde, şanlı Türk tarihini hatırlatarak tarihten, işgallerden, sömürgelerden ders almayı, Türk'ün kahramanlık ve yiğitlik tarihinin sayfalarını yeniden yeniden okumayı öğretirler. Halime Hudayberdiyeva tarihi kanlarıyla yazan atalarına hitaben:

Ular henüz görleride turar eken tik,

Onlar mezarında hâlâ dik duruyordur,

Bu kan bizge ötgen ahır, şundan biz
kasdık,

Kanı bizim damarımızda akmaktadır,

Bu karz bilen, bu kan bilen ölaalmasdık,

Bu borçla, bu kanla ölemezdik zaten

Şükür, kördük, biz ketmesden Turkistan
keldi!

Şükür, gördük, biz gitmeden Türkistan
geldi! (Söylenmez, Ateş, 2020, s. 145).

-yazıyor.

1978'den bu yana kitapları yayımlanan, 1991 yılında "Özbekistan" destanı ve Türk birliğine adanmış şiirleriyle Çolpan ödülüne layık görülen Azim Süyün (1948) "Bütündür Turan Yurt" şiiriyle Turan ellerinin manevi güçleri pahasına birleşip bir hedefe odaklanacağı güne inancını betimlendirmektedir:

Ata maziy karige tartar

Bütündür Turanyurt, bütündür

Kim özbek, kim kazak, ya hundur

Kimi Özbek, kimi Kazak, kimi hun,

Yürğimge bir taş zil batar

Kalbimde bir taş sesi var

Bütündür Turanyurt, bütündür.

Bütündür Turanyurt butündür

Kandeşler, kan tökişer, lekin

Kandeşler kan döker, ama

Bütündür Turanyurt bütündür (Suyun,
2024,İlmlar.uz).

Türk halklarının birleşmesi için, aynı amaç ve hedef doğrultusunda kalemiyle mücadele veren, geçen asrın yüzyılın Türkistan Türklerinin özgürlük sesi olmuş, Özbek şairlerinden biri Dedehan Hasan'dır. O 1941 yılında Fergana'nın Altınarıği ilçesinde doğdu. Sovyetlerin savaşa başladığı, Türkistan Türklerinin zorluklarla karşı karşıya kaldıkları bir dönemde dünyaya gözünü açan Dedehan Hasan ileride Birlik Halk Harekâtı'nın öncülü olacak, "Özbekistan tabiatı, maddî ve manevî zenginliklerini koruma derneğini" kurucularından

biri olucaktı. "Onun şarkılarında Türkistan diyarının özgürlük için verdiği mücadelenin tarihsel boyutunu görebiliriz"(Doğan, 2015, s. 186).

İlk şiir kitabı 1962'de yayımlanan Özbek şairinin şiirlerinde toplumsal, siyasal ve ulusal temalar ön plandadır. 80'li yıllarda yazdığı "Aç Gözlerini Özbeyim" ve "Birleş ey Turku Alemi" şiirleri, özgürlüğünü kaybetmiş Özbek halkının zengin tarihini anlatan şiir örnekleridir.

Birleşin ey Türkü alem, alemara birleşin,
Aqıl-u danalık eylen, sırlaşın, tedbirleşin
Naehilik etmen endi, tikleşin, keskinleşin,
Birleşin, tabara mehkem birleşin,
batırlaşın,
Ya Celaleddin Mukanna, ya Temur,
Baburlaşın
Uçmanız hergiz bu künler dost-u düşman
sözige,
Yav kişi yavlatmağatlı Türkni Türknin
özige
Heç işanman, sizni çalğıtgenni mekhar
közige,
Birleşin ey türkü alem, alemara
birleşin,Aqıl-u danalık eylen, sırlaşın,
tedbirleşin

Birleşin ey siz alemi Türk Batıya karşı
birleşin,
Bir araya gelin konuşun, kaynaşın,
yaklaşın,
Zaman bu zaman, sakın ha vefasızlık
etmeyin
Birlikten kuvvet doğar, kardeşlikte
harmanlaşın.
Ya Celaleddin, Muganna, ya Timur,
Babürleşin.
Aldanmayın hiç kimseye, başkasından bize
ne
Hazır bekler o düşmanlar düşürür Türkü,
Türke,
Yanıltır inanmayın, sakın düzenbaz sözüne
Vakit bir olma zamanı, geç kalmayın
anlaşın.
Bir araya gelin konuşun, kaynaşın,
yaklaşın (Özbay, 1995, s. 47).

"Birleşin Ey Türk Dünyası" hitabıyla başlayan şiirde şair, zamanın vefasızlık ve yanlış anlama zamanı olmadığını söyleyerek, tarihi kan hafızamızı uyandırmanın önemli olduğu dizelerine düşüncelerini aktarıyor, kadim kahramanların topraklarında Türk birliğinin kutlamasını yaşayın diyor. Türk halklarının arasında fitne çıkaranlara itaat etmemenin yollarını Celaleddin, Timur, Muganna, Babür gibi kahramanların yaşam ve tecrübelerinde aramayı önerir. "Gönültaş olursanız dünyada tüm imkanlar sağlanır" hitabıyla Türk dünyasının birleşmesinde manevi bağların önemini farkındalığını kaleme alıyor. Şair Özbek, Kazak, Kırgız, Azerbaycan, Karakalpak, Başkurt, Yakut, Mahsati Türklerinin isimlerini inci gibi sıralayarak manevi birliğinizi güçlendirirseniz kahramanların kadim meskeninin Turan olacağı fikrini ortaya atıyor:

Birleşin Özbek-u Tacik, Türkmen-ü Kazak bilen, Uyğur-u Kırgız,

Tatar- hem de Karakalpak bilen,

Hem Azer, Başkirt-u Meshet birleşin

Yakur bilen, Birleşin ey türkı alem, alemara birleşin,

Aqıl-u danalık eylen, sırlaşın, tedbirleşin

Birleşin Özbeği-Tacik, Türkmen-ü Kazak ile, Uyğur`u Kırgız,

Tatar, hemde Karakalpak ile

Hem Azerbaycan, Başkirt, Meshet ile birleşin

Yakut ile birleşin, ey Türkü dünyası birleşin

Bir araya gelin, konuşun, kaynaşın, yaklaşın (Kocaoğlu, 1996, s. 47).

Sadece Özbekistan'ın esaretten kurtuluşunu değil, aynı zamanda tüm Türk halklarının tek çatı altında birliği ve tarihi ihtişamına kavuşma arzusunu da şiirleştiren şair, Türk milletinin tarihi gücüne ve millî kimliğine dönüşünü bir bütün olarak göstermektedir. Elbette şairin tek çatı altında birleşme mecazlı konuşmasının özünde, Türk halklarının kültürel bağlarının güçlendirilmesi, ortak bir Türk dilinin tanımlanması için aynı hedefe bağlılık ele alınmaktadır. Yahut Dede Han Hasan'ın "Demiryürek Türkleriz" adlı şiiriyle millî benliğiyle gurur duyarak Türklüğünü fahret sembolüne dönüştürür:

Qadim azal-azaldan bosqon bilak
Turklarmiz,

Bu dunyoning barisi bizga kerak
Turklarmiz

Kadim ezel-ezelden, balyoz-bilek
Türkleriz,

Bizler ezelden beri fatih olan Türkleriz.

Faqat olg' a qalqigan qutlug' tilak
Turklarmiz,

Kadim ezel-ezelden, demir-bilek Türkleriz,

Yalnız ileri giden kutlu dilek Türkleriz,

Biz dünyanın varisi Türklere muhtaç dünyamız (Doğan, 2015, s.186).

Çağdaş Özbek şiirinde Türkistan konusunu işleyen aynı başlıkta şiirler yazan pek çok şair bulunmaktadır. Özbek halkının ulusal kimliğine dönüşümünde edebî ve sosyal faaliyetiyle önde gelen Özbek şiirinin öncülerinden Rauf Parfi'nin yazdığı, mantıksal duyguya dayanan "Türkistan" şiiri milletin millî benlik bilincini anlatan, millî duygularını dile getiren, akıcı bir dille ve melankolik bir üslupla kaleme alınmıştır:

Mehrin bilan muhabbet bilan
Ey yuraginga tuğilgan Vatan.
Xotiralar sozlar her bir taş
Osmondan xotiralar yog'di,
Quyosh hayotning guvohidir
Hech qachon unutilmaydi
Ey Turkiston, Ona Turkiston

Mihrin muhabbetinle
Ey yüreğime doğan Vatan.
Anılar burada kelimelerdir
Gökyüzü anılar yağdırdı,
Güneş hayatın tanığıdır
Unutulmadı hiç zaman
Ah Türkistan, Ana Türkistan (Oba, 2014, s. 1008).

Türk milletinin tarihine, bugününe ve yarınına saygı ve inanç dolu, millî duygularıyla şiirler yazan Mirza Gencebay (1956) "Türkistan" şiiriyle aziz toprağına olan sevgisini, "dünya Türkistan`da sahneye çıktı" söyleyerek tarihinin kadimliğini ifade eder, Türkistan'ın dünyaya eşit olduğunu dile getirir:

Qay kün kim cāhangā keldi Türkistan.
Cāhan şul mäydangā keldi, Türkistan.
Äziz tuprağinni bir bar körgänlär
Dingä-yü iymangā keldi, Türkistan(Oba, 2014, s. 1006).

Örneklerini verdiğimiz şiirlerde fikir ve içerik açısından modern Özbek şiirinin özünü ortaya koyarken aynı zamanda şekil ve üslup özelliklerine de değinmek gerekir. Esareten sonra rahat nefes alan bağımsız Özbek şiiri akışkandır, halkın ruhuna ve diline daha yakındır. Bütün şiir örneklerinde bu açıkça hissedilir. Nasıl ki Sovyet İmparatorluğu'nun köleliğinden önce Çolpan şiiri yerel dilde halkın ruhunu ifade ediyordu, aynı şekilde bağımsızlık dönemi şairleri de halkın ruhunu ifade ettikleri için rahat, akıcı bir dille şiirler yazmışlardı.

Sonuç

Her bir halkın tarih sahnesindeki yeri, rolü, mücadeleleri, medeniyeti, meişeti, psikolojisi, millî ruhu herşeyden önce edebiyatına, sanatına, şiirine yansıyor. Belki de tarihi gerçekler çarpıtılabilir ama şiir sanatının gözünden hiçbir şey kaçmaz. Şiir edebi türler içerisinde öyle bir sanat türü ki, yaratıcısının yaşantılarını, dünya görüşünü yalın ve etkili bir şekilde yansıttığı için yanlış bir söz, yabancı bir nefes, yanlış bir özdeşleşme o anda ortaya çıkar. Tarihsel gerçeğin yalnızca sosyal ve politik bir özü varsa, şiirde ve sanatta tarihsel gerçeği derinlemesine öğrenebilir, dönemin insanının ruh halini besleyen nedenleri ve olayları görebiliriz. Bu sonuçtan başlayarak söyleyebiliriz ki şiirde millî konular, tarihi kökler, millî benlik bilincinin betimlenmesi tarihi olayların şiir dilinde yazılmasıdır. Özbek halkının bağımsızlık devri şiirlerinde halkın millî özgürlük bilinci, geleceğe yönelik hayalleri, son

yüzyılın yaşantılarından kaynaklanan değerlendirmeleri betimlenmektedir. Bağımsızlık dönemi Özbek şiirinin tüm örneklerinde açık bir samimiyet, özgürlük ifade olunmaktaydı. Devrin şiir sanatı Özbek halkını, genel olarak milletini içtenlikle severek halkının geçmişini, bu gününü, yarınlarını şiirlerine, manzumelerine konu eden vatansever, milletsever şairlerin sanatıyla zenginleşmektedir. Görüldüğü gibi yirminci yüzyılın 90'lı yıllarında bağımsızlık edebiyatı olarak anılmaya başlanan yeni bir millî estetik gerçeklik ortaya çıktı. Bağımsızlık dönemi edebiyatı, önemli bileşeni şiir olan, yeni yeni ortaya çıkan ulusal sanat bilincinin, toplumsal ve estetik düşüncenin bir sonucu olarak doğdu. 20 Yüzyıl Sovyetlerin yaptığı aydınların katliamından kurtulmayan Azerbaycan alimi, şairi Bekir Çobanzade “Sen ey zavallı Türk, ey bahtsız millet, gün gelir yıldızın parlayar senin” diyordu. Bununla da asırlarca millî maneviyatına, tarihine, kültürüne yönelmiş saldırıların bir gün biteceğine inancını sergiliyordu. Sancılı bir süreçten sonra oluşan bağımsızlık dönemi Özbek şiiri yıldızı parlayan Türk halklarının, Türk yurtlarının millî benlik bilincine, tarihsel hafızasına, şerefli mücadele tarihine, zengin kültürüne dönüşüydü. Yeni dönemde halkını bilinçlendirmek, düşünceleri aydınlatmak, millî hedefleri şekillendirmek amacıyla vatanseverlik, yurtseverlik, Turanseverlik konularını şiire getirmekle Özbek şairleri halkını, milletini birlik ve beraberliğe teşvik ettiler.

Türk dünyasının birbirilerini daha yakından tanımaları ve anlamaları, bilimsel, sanatsal, kültürel kaynaşmaları için bu gibi çalışmaların önemi inkaredilmezdir ve bu gibi faaliyetlerin temelinde Türk dünyasının bütünleşmesine, aynı hedefe odaklanmasına vesile olacağı kuşkusuzdur.

Kaynakça

- Babahan, Ş; İbrahimova, Ş. (2013). 20. yüzyıl Özbek şiirinde bahar, “*Kardeş Kalemler*” dergisi, sayı 75
- Cavid, H. (2020). Kadın şiiri, “*Edebiyat*” gazetesi, s. 1
- Doğan, S. (2015). Türkistan millî özgürlük mücadelesinde Dedehan Hasan'ın yeri ve önemi, “*Türk Dünyası Araştırmaları*” dergisi, sayı 218, s. 179-197
- Heşimova, T. (2019). *Millî meseleler bağlamında bağımsızlık dönemi Azerbaycan-Özbek sanatsal ilişkileri*, Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Yayınları, s 256
- Kahhar, T. (2000). “*Özbek Edebiyatı II*”, *Başlangıçtan günümüze kadar Türkiye dışındaki Türk edebiyatları antolojisi (nesir-nazım)*, Cilt 15, II, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Kocaoğlu, T. (1996). “Çağdaş Özbek şiiri.” “*Türk Dünyası dil ve edebiyat*” dergisi, Sayı_1, ss. 3-53.
- Мухаммедова, С(2016). “*Особенности современной узбекской и азербайджанской поэзии*”, Ташкент, Экстериум пресс, стр 112-128
- Oba, E. (2014). Bağımsızlık devri Özbek edebiyatı *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/3 p. 997-1008
- Özbay, H. (1995). *Günümüz Özbek şairleri antolojisi*. Kültür Bakanlığı Yayınları. Türk dünyası edebiyatı, 310 s.
- Öztürk, F. (2018). Halime Hudayberdiyeva'nın şiirlerinde kadın, *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, ss 35-51
- Tuğlacı, G, Solmaz, E. (2021). Özbek çocuk edebiyatında şiir. *Türk Dünyası Dil ve edebiyat dergisi*, (52), 359-384
- Söylemez, O, Ateş, Ö.F. (2020). *Türk dünyasında çeyrek asırlık edebî tecrübe: millî ruh ve edebiyata yansımaları*, Ankara, s 220

Yoldaşev, M. (2020). Bağımsızlık dönemi Özbek edebiyatı, "Kardeş kalemler" dergisi, sayı 166, ss 80-90

Elektronik Kaynaklar

Hudayberdiyeva, H. HalimeXudoyberdiyeva she'rlari va she'riy to'plami ijodi. *İlmlar.uz*, (Erişim tarihi: 14.04.2024) <https://ilmlar.uz/Halime-xudoyberdiyeva-sherlari--sheri-y-toplami-ijodi>

Suyun, A (2024). Azim Suyun She'rlar to'plami. Azim Suyun ijodi. *İlmlar.uz*, (Erişim tarihi: 14.04.2014) <https://ilmlar.uz/azim-suyun-sherlar-toplami-azim-suyun-ijodi/#penci-TURONYURT>

Extended Summary

During the independence period, Uzbek literature was completely freed from the long-term oppression and bans of the Soviets, became liberated, and in this direction, a free literature was created, breathing easily and connected to its national identity and historical roots. Post-independence Uzbek literature has its own unique characteristics that we can perceive as reflecting realism as its main feature. Fake, complimentary poems were replaced by examples of art written sincerely and based on reality. The artistic perspective and artistic contemplations of poets and writers changed, and realistic changes and actions such as trying to make the readers nationally conscious, enlightened, and relearn their national history became the basic features of the literature of the period. The poetry of the independence period, when literature and poetry became liberated and national issues came to the fore, was shaped by a few important issues. The poets of Independent Uzbekistan have effectively expressed the love of the independent homeland, the sanctity of the homeland, the love of the nation, and the consciousness of Turkishness that they have kept alive in their souls for years. The new generation poets, who wrote poems with historical art traditions, reflected their new free thoughts into poetry with the historical narrative style, and brought independence, freedom, and the demands of the new era into poetry. Undoubtedly, the national poets of the Uzbek people understood better than anyone else that independence is the greatest gain. Because they were pen owners who started their creativity in the pain of slavery during the Soviet period, their childhood was suppressed, and their youth was spent in the midst of the prohibitions of the 60s. These poets, who came to art in the 70s, were published more and became more well-known in the 80s. In Uzbek literature, these poets are referred to as "poets who can be read before the paint dries". Many women poets are known in post-independence Uzbek literature who wrote poems on homeland and nation issues. Halime Hudayberdiyeva, Farida Afroz, Gulcehra Corayeva, Hosiyat Babomuradova, Aydın Hajiyeva and other poets are female Uzbek poets who transform the history of their nation, their people, their national existence, the traces of their ancestors, their culture, patriotism and patriotic morality into the main purpose of their poems. The poems of Halime Hudayberdiyeva, one of the best female poets of the independence period in her country, were memorized in many languages, and she was able to express the spirit, thought and history of her people through poetry. Already in the 80s, Halime Hudayberdiyeva had many poems dedicated to her native language, and she wrote these poems under pressure and prohibitions. During the independence period, H. Hudayberdiyeva's poems echoed the role of freedom in the destiny of the people and her hopes that independence would brighten the future of the country. At the same time, in Halime Hudayberdiyeva's art, all the emotions, love, compassion, mercy and maternal feelings of a woman who can embrace the children of the world are expressed. In the first years of independence, in 1993, Halime Hudayberdiyeva wrote the poem "Turan" based on the artistic traditions of Turkish sons such as Abdurrauf Fitrat, Huseyin Cavit, Rauf Parfi. His poems such as "Flame of Freedom", "These are the Protectors of the Motherland", "The Country that God Speaks of", "The Great Day is Coming" and "Fill the New Year's Cup with Love" express the historical, national-spiritual traditions of the Uzbek people, their ways of staying with their roots, their unity and solidarity. These are valuable examples of the poems of the independence period. The poetry world of Faride Butayeva (Farida Afroz), one of the Uzbek women poets of the independence period, is rich in conversations, discussions and questions with her. The Uzbek poet's poems dedicated to the homeland are brave and bravely sincere. The poet, who loves his homeland with an irreplaceable love, states that it is as valuable and necessary as the light of the eye. Homeland is the symbol of inviolability that cannot be compared to any foreign country.

Poems written with love for Turkish homelands and lands of Turks, such as the Turkish Union, Turan and Turkestan, generally constitute the main content of Uzbek poetry of the independence period. The topic of "Turkistan" has always been on the agenda in the historical development stages of Uzbek poetry. Poems on the subject of Turkestan, with the same name and the same motif, are numerous in number, comprehensive in content, and diverse in form. In the words of Rauf Parfi, Erkin Vahidov, Halime Hudayberdiyeva, Mirza Gencebay, Dedehan Hasan and many Uzbek poets, Turkestan is the sacred land where ancestors stepped, the honorable pages of history, the historical heritage. As can be seen, a new national aesthetic reality emerged in the 90s of the twentieth century, which began to be known as independence literature. Literature of the independence period was born as a result of the newly emerging national artistic consciousness, social and aesthetic thought, the important component of which was poetry.

